

Scheuring binnen de VVD in beeld

Door drs. Maurice de Hond (Peil.nl)

Inleiding

In de afgelopen periode hebben er (wederom) grote verschuivingen binnen het electoraat plaatsgevonden. Groep Wilders is in twee maanden groter geworden dan zowel CDA als VVD. Doordat via www.peil.nl vergelijkingen te maken zijn tussen de situatie voordat de recente bewegingen in gang zijn gezet en nu, is aan te geven wat zich voltrokken heeft. En dan blijkt dat er een historische ontwikkeling plaatsgevonden heeft binnen de geschiedenis van de Nederlandse politieke partijen: de VVD is in tweeën gescheurd.

In dit stuk zal een beeld gegeven worden van deze scheuring. De situatie uit maart 2004 wordt vergeleken met die van november 2004. In maart 2004 stond de VVD op haar hoogste punt sinds de laatste verkiezingen (35 zetels). De PvdA stond met 45 zetels op een lichte winst en het CDA met 31 zetels op een fors verlies (inmiddels resp. 52 en 25). De LPF had nog 3 zetels, nu 0, SP en Groen Links stonden op winst (dat is nu minder) en D66 scoorde 6 zetels (nu gehalveerd). De verschuivingen sindsdien zijn zeer fors geweest en bij nadere beschouwing veelbetekenend.

De twee kanten van de VVD

Sinds het ontstaan van de VVD, kort na de Tweede Wereldoorlog, heeft deze partij twee richtingen in zich verenigd: een liberale en een conservatieve. Tot het begin van de zeventiger jaren had deze partij een aanhang van iets meer dan 10%.

De drie confessionele partijen, die sinds 1976 het CDA vormen, scoorden tot het eind van de zestiger jaren meer dan 40%, doordat een groot deel der confessionele kiezers (met name de Katholieken) op deze partij(en) stemden. Was men niet confessioneel en bevond men zich aan de rechterkant van het politieke spectrum dan was de VVD de partij die men doorgaans verkoos.

De deconfessionalisering sinds het midden van de zestiger jaren zorgden ervoor dat de VVD aan de rechterkant van het politieke spectrum steeds meer kiezers trok. Bij verkiezingen bleken CDA en VVD min of meer communicerende vaten te zijn geworden.

Aan de rechterkant van het politieke spectrum had de VVD tot 2000 weinig last van concurrerende partijen. Hoewel de Centrum Democraten zich daar een tijdje bevond kwam die partij electoraat nooit goed van de grond.

Steeds slaagde de VVD er in politici te hebben die vertegenwoordigers waren van de liberale kant (bij voorbeeld Winsemius) of de conservatieve kant (bij voorbeeld Van Riel). De lijsttrekkers dekten dan vaak de beide vleugels vrij goed af.

Vooraf op de momenten dat het CDA in peilingen electoraal op haar dieptepunt zat (tussen 25 en 30 zetels) behaalde de VVD haar beste resultaten (boven de 35 zetels).

Tot voorjaar 2004 deed de VVD het goed in de peilingen, sindsdien is de partij in twee fasen weggezakt. Tussen maart en juli zakte de partij weg naar ongeveer 26 zetels. Dat ging vooral gepaard met een herstel van het CDA, dat weer groter werd dan de VVD. En vanaf het moment dat Geert Wilders uit de VVD was gestapt daalde de VVD in twee tranches (de tweede startte na de moord op Van Gogh) naar het laagste punt sinds het eind van de zestiger jaren: 15 zetels. De vergelijkingen tussen de cijfers uit maart 2004 en november 2004 laten zien welke ontwikkelingen zich hebben afgespeeld.

De rechtse kiezers

Zowel in maart 2004 als in november 2004 hebben we de ondervraagden zich laten plaatsen op een schaal, die loopt van uiterst links tot uiterst rechts. Deze cijfers blijken in deze acht maanden vrijwel niet veranderd te zijn:

		Maart Allen	Nov. Allen
7	Uiterst Links	1%	2%
	Links	15%	14%
	Gematigd Links	22%	21%
4	Midden	16%	18%
	Gematigd Rechts	25%	23%
	Rechts	14%	17%
1	Uiterst Rechts	2%	2%
	Weet niet/Geen mening	6%	4%
	Gemiddeld	4.0	4.0

Dit is natuurlijk de eigen plaatsing van de respondent. De ervaring leert dat mensen zichzelf wat meer naar het midden plaatsen dan gedaan zou worden op basis van het beantwoorden van vragen om mensen objectief op de links- rechts schaal te plaatsen. Het gemiddelde was zowel in maart 2004 als in november 2004 4.0 en dat is precies het midden. Binnen de afzonderlijke groepen lijkt het erop dat er wat mensen verschoven zijn van gematigd rechts naar rechts.

Het beste beeld van wat er in deze 8 maanden gebeurd is kan gegeven worden door het actuele stemgedrag af te zetten tegen de eigen plaatsing op de schaal links-rechts. Daarbij hebben we de uiterst linkse positie gevoegd bij “links” en hebben we de uiterst rechtse positie gevoegd bij “rechts”.

Allereerst zien we wat zich in die 8 maanden heeft afgespeeld onder het gehele electoraat.

<i>verticaal gepercenteerd naar</i>	Maart Allen	Nov. Allen
Groen Links + SP	13%	9%
PvdA	21%	22%
CDA	15%	11%
VVD	17%	8%
Groep Wilders		11%
Overige	11%	8%
Weet niet/Ga niet stemmen	23%	31%
Total	100%	100%

Onder alle kiezers is het aandeel dat zegt het niet te weten of niet te gaan stemmen met 8% is toegenomen (van 23 naar 31%). Desondanks is de PvdA in die periode 1% gestegen. Doordat Groep Wilders van niets naar 11% is gestegen zien we bij alle overige partijen een daling. De grootste is die van de VVD, van 17 naar 8%. CDA, Groen Links + SP en de groep “overige partijen” zijn ieder 3 a 4% naar beneden gegaan.

Om te zien wat er op de achtergrond is gebeurd zal nu getoond worden wat er onder de kiezers links van het midden is gebeurd.

verticaal gepercentageerd naar	Maart Allen	Nov. Allen	Positie					
			Maart Links	Nov. Links	Maart Gem. Links	Nov. Gem. Links	Maart Midden	Nov. Midden
Groen Links + SP	13%	9%	44%	34%	22%	15%	3%	2%
PvdA	21%	22%	30%	33%	44%	48%	24%	24%
CDA	15%	11%	2%	1%	6%	1%	12%	15%
VVD	17%	8%	2%	0%	4%	2%	13%	7%
Groep Wilders		11%		0%		0%		4%
Overige	11%	8%	3%	7%	6%	7%	10%	8%
Weet niet/Ga niet stemmen	23%	31%	19%	25%	18%	27%	38%	40%
Total	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Bij de linkse- en gematigd linkse kiezers zien we dat de positie van de PvdA verbeterd is en die van Groen Links+SP verslechterd. De groep “weet niet/ga niet stemmen” is groter geworden. Groep Wilders krijgt van de kiezers aan de linkerkant van het politieke spectrum geen kiezers.

Bij de kiezers in het midden van het politieke spectrum valt op dat de positie van het CDA wat versterkt is en die van de VVD duidelijk verzwakt. Groep Wilders scoort hier 4%.

Aan de rechterkant van het politieke spectrum is er echter veel meer gebeurd, zoals de onderstaande tabel laat zien:

verticaal gepercentageerd naar	Maart Allen	Nov. Allen	Positie					
			Maart Midden	Nov. Midden	Maart Gem. Rechts	Nov. Gem. Rechts	Maart Rechts	Nov. Rechts
Groen Links + SP	13%	9%	3%	2%	2%	0%	0%	0%
PvdA	21%	22%	24%	24%	4%	1%	2%	0%
CDA	15%	11%	12%	15%	24%	9%	19%	7%
VVD	17%	8%	13%	7%	35%	16%	45%	14%
Groep Wilders		11%		4%		32%		42%
Overige	11%	8%	10%	8%	13%	10%	15%	6%
Weet niet/Ga niet stemmen	23%	31%	38%	40%	22%	32%	19%	31%
Total	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

De VVD haalde bij de gematigd rechtse kiezers in maart 2004 nog 35% van de stemmen en bij de rechtse kiezers zelfs 45%. Het CDA deed het bij de gematigd rechtse kiezers beter (24%) dan bij de rechtse kiezers (19%). Doordat Groep Wilders bij deze twee groepen inmiddels respectievelijk 32% en 42% haalt, zijn CDA en VVD onder deze groepen met ongeveer twee derde deel gedaald! Zo scoorde de VVD bij de rechtse kiezers in maart 2004 nog 45% en inmiddels is dat maar 14%. Maar ook bij de groep “gematigd rechts” (volgens eigen definitie van de respondent) zien we welke ingrijpende veranderingen zich hebben voltrokken. Groep Wilders is 2 keer zo groot als de VVD. En ook hier is zijn VVD en CDA meer dan gehalveerd!

Via de volgende tabel is ook te zien wat er gebeurd is. Het stemgedrag in maart 2004 en november 2004 is afgezet tegen de stemkeuze bij de Tweede Kamerverkiezingen 2003.

verticaal gepercenteerd naar	Stemgedrag TK 2003							
	Maart Allen	Nov. Allen	Maart CDA	Nov. CDA	Maart VVD	Nov. VVD	Maart LPF	Nov. LPF
Groen Links + SP	13%	9%	4%	2%	1%	0%	2%	3%
PvdA	21%	22%	7%	11%	3%	2%	3%	2%
CDA	15%	11%	41%	42%	0%	0%	1%	0%
VVD	17%	8%	20%	1%	72%	41%	9%	6%
Groep Wilders		11%		15%		28%		53%
Overige	11%	8%	10%	8%	8%	3%	44%	8%
Weet niet/Ga niet stemmen	23%	31%	18%	21%	16%	26%	41%	28%
Total	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Vergelijken we de situatie van maart 2004 met november 2004 onder de CDA kiezers dan valt op dat er eigenlijk niet veel veranderd is, behoudens dat de 20% die aangaven van het CDA over te gaan naar de VVD, inmiddels lijken over te gaan naar Groep Wilders.

Bij de VVD zien we een toename van 10% van de groep die het niet weet/niet meer gaat stemmen, maar vooral een daling van de groep die weer zegt VVD te zullen stemmen van 72% naar 41%. Wilders scoort hier 28%!

Onder de LPF kiezers zien we dat vrijwel niemand aangeeft wederom LPF te stemmen en dat nu meer dan de helft van die groep aangeeft Groep Wilders te stemmen.

Conclusie

Het onderzoeksmateriaal laat heel duidelijk zien hoe zeer de VVD gescheurd is in twee delen. Hoe rechtser men zichzelf vindt hoe groter de kans is dat men van de VVD overgestapt is naar Groep Wilders. En was de VVD in maart 2004 nog een aantrekkelijke vluchthaven voor ex-CDA-kiezers, inmiddels is het zo dat kiezers die het CDA verlaten niet meer naar de VVD gaan, maar naar Groep Wilders.

In de naoorlogse geschiedenis van de politieke partijen is dit een historische ontwikkeling: een complete herverdeling binnen de rechterkant van het politieke spectrum, waarbij de twee partijen, die in de afgelopen 60 jaar steeds het overgrote deel van die kiezers achter zich kreeg nu een ernstige concurrent hebben, die op dit moment groter is dan ieder van die twee afzonderlijk. Het is de vraag of en hoe de VVD erin slaagt de twee vleugels weer binnen de partij te verenigen en of dit niet het startpunt is van verdere desintegratie van de electorale opbouw van de Nederlandse politieke partijen.